

BIBELTROSKAB I DAG

Professor, theol. dr. Asger Chr. Højlund

Resume: Med udgangspunkt i titlen på den bog, der ved Menighedsfakultetets spæde start i 1960'erne præsenterede dets anliggende, søger artiklen at relatere dette anliggende til situationen i dag. To forhold kendetegner situationen i dag. For det første fylder den historisk-kritiske læsning ikke lige så meget inden for bibelforskningen, som den gjorde dengang. For det andet er der i dag en betoning af, at Bibelen kun lader sig forstå inden for kirkens tolkningsfællesskab, som er ny i forhold til Menighedsfakultetets begyndelse. Ved at koble Bibelen sammen med forståelsen af den kristne tro som en historisk given virkelighed udfoldes først Biblens afgørende betydning for den kristne tro. På den baggrund tages der dernæst stilling til holdbarheden i talen om, at vi kun har Bibelen på kirkens præmisser, og til brugen af historisk kritik i læsningen af Bibelen.

Introduktion

Den første del af overskriften til denne artikel, som har sin baggrund i en forelæsning holdt ved semesterstart på Menighedsfakultetet i september 2013, er identisk med titlen på en bog af den norske teolog Erling Utne (1920-2006, lærer i Ny Testamente ved Missionshøyskolen i Stavanger, siden rektor for den praktisk-teologiske uddannelse på Menighedsfakultetet i Oslo og til sidst biskop i Agder). Bogen udkom på dansk i 1968 og blev af formanden for den nystartede bestyrelse for "oprettelse og drift af et menighedsfakultet i Danmark" præsenteret som bogen, der fortalte, hvad anliggendet med et kommende dansk menighedsfakultet var (Utne 1968, 6). Bogen og ikke mindst ordet "bibeltroskab" siger altså noget om, hvad det var, der drev dem, der i sin tid gik i gang med at oprette Menighedsfakultetet. Det var, sagt i alt korthed, at Bibelen igen skulle udgøre den reelle basis for troen og for den teologiske uddannelse.

I Danmark havde man siden slutningen af 1950'erne inden for den teologiske uddannelse oplevet, hvordan den kristne tro og Bibelen drev længere og længere fra hinanden, med afsmittende virkninger for kirkens forkyndelse og undervisning. De store navne dengang var Rudolf Bultmann og hans elever, som for eksempel Ernst Käsemann. Selv om de i forlængelse af den dialektiske teologi stod for en slags "Ordets teologi", betød deres særegne kombination af en radikal historisk kritik og en eksistentialistisk kristendomsforståelse, at troen blev adskilt fra det konkrete bibelord. Troens basis var ikke en bog, men *kerygmaet*, proklamationen af evangeliet, på baggrund af Det Nye Testamente, men uden nogen binding til dens konkrete ordlyd og tilværelsesforståelse. Endnu mindre havde den kristne tro ifølge Bultmann noget med den historiske Jesus at gøre (Käsemann og andre Bultmann-elever søgte at hente den historiske Jesus lidt mere ind). Og da hele Det Gamle Testamente ifølge ham kun udgjorde en slags negativ baggrund for Det Nye Testamente, med en helt anden forståelse af Gud og relationen til ham end det nytestamentlige kerygma, faldt det også uden for som basis for kristen tro.

Det var dette, oprettelsen af et dansk menighedsfakultet skulle gøre noget ved. Menighedsfakultetet er født i opgøret med denne kristendomsforståelse og den brug af den historisk-kritiske metode, som hørte sammen med den. Med det afgørende mål at få Bibelen, hele Bibelen, tilbage som basis for kristen tro og liv. Sådan så det ud dengang. Hvordan ser det ud i dag? Hvad vil bibeltroskab *i dag* sige? For at kunne sige noget om det er vi nødt til at se lidt på, hvordan situationen er i dag.

I dag

Billedet af den teologiske og kirkelige situation i dag virker ikke nær så entydigt som dengang. Bultmann og hans eksistentialistiske teologi er for de fleste yngre teologer og præster en fjern fortid. I det hele taget synes de store teologers tid at være forbi, selv om der da stadig er enkeltstående teologer som Jürgen Moltmann, Wolfhart Pannenberg og Robert Jenson, der spiller en rolle. På universiteterne eksperimenteres der meget mere end før. Og det samme gælder på sin vis kirken, hvor det ofte bliver de nære og meget konkrete udfordringer for at få folk i kirke eller fastholde kirkens status i befolkningen, der fylder mest. Billedet er blevet mere mangfoldigt. Der er dem, der også forbinder dette med postmoderniteten og dens afsked med modernitetens sammenhængende og entydige verden.

Af forhold med særlig relevans for denne artikels problemstilling, som denne forandring har medført, er der for det første grund til at nævne den plads, *den historiske kritik* har fået i arbejdet med de bibelske skrifter. Jeg er som dogmatiker ikke på hjemmebane her. Men ikke desto mindre virker det, som om den historiske kritik ikke spiller nær den samme rolle, som den gjorde i 1960'erne og 1970'erne. Der eksperimenteres som sagt på en helt anden måde end før inden for de eksegetiske fag. De nytestamentlige skrifter læses ved hjælp af antropologiske og sociologiske teorier.¹ Man sammenligner med Homer eller andre klassiske forfattere, uden at gøre en masse ud af at påvise en egentlig historisk sandsynlighed for en sådan sammenhæng (se fx Larsen 2006 og 2007). På en anden måde end før anlægges der en litterær vinkel på læsningen af de bibelske skrifter, i stedet for, som man gjorde i den klassiske historiske kritiks tid, at opløse dem i utallige

små enheder fra forskellige lag af skrifternes tilblivelse (Larsen 2003). Det virker i det hele taget, som om man ikke mere går helt så meget op i "wie es eigentlich gewesen ist".

Og når det drejer sig om forholdet til det underfulde – et spørgsmål, som spillede en stor rolle i den reaktion mod den historiske kritik, som lå bag Menighedsfakultetets tilblivelse – ser billedet også anderledes ud. Jeg har selv haft lejlighed til at læse noget af det, der i dag siges om den historiske Jesus. Hvor man før, på god modernistisk vis, afviste konkrete undere og tolkede beretningerne om dem som produkter af den første menigheds forkyndelse og tro, opererer selv ikke-troende eller agnostiske nytestamentlere i dag med, at Jesu fremtræden på en eller anden måde har været kendetegnet af en usædvanlig og opsigtsvækkende virksomhed.² Man bruger så ofte ordet 'magi' om dette, ikke ordet 'under'. Men hvor man tidligere på forhånd anså den slags beretninger som fantasier og som noget, der måtte tolkes på en anden måde, udgør de i dag en vigtig ingrediens i det billede, man tegner af den historiske Jesus (Højlund 2007, 197-200).

Det betyder på ingen måde, at alle pludselig er blevet troende eller religiøse, langt fra. Men så vidt jeg kan se, er det et udtryk for, at der er plads til en åbenhed i måden at bruge de historiske metoder på, som kan have noget med den postmoderne tid, vi lever i, at gøre, og dens reaktion mod modernitetens og den vestlige kulturs gøren sig til herre over alle andre kulturer og tænkemåder.

Et andet konkret nedslag af forandringen i teologiens situation siden Menighedsfakultets start, er den betydning, *kirkens eller tolkningsfællesskabets betydning* har for læsningen af Bibelen. I 1960'erne og 1970'erne så man det som teologiens opgave at udtrykke den kristne tro inden for den moderne forståelse af verden. Det drejede sig om at oversætte og nytolke troen, sådan at den gav mening for det moderne menneske. Samtalepartneren for teologien var filosofien, videnskaben, kunsten og så videre, mens kirken, både i fortid og i nutid, kun spillede en begrænset rolle. Udgangspunktet for ens tolkning var selvfølgelig troen – ikke på Bibelen og dens historie, men den kristne tro som et grundlæggende fænomen, ofte udtrykt som troen på evangeliet. Men denne tro bliver så sat i forbindelse med, og tolket inden for rammerne af, de religiøse eller eksistentielle spørgsmål, som det moderne menneske går med, midt i sin manglende gudstro og sin fremmedhed over for Bibelen.

Men også på det punkt er der sket noget. Ikke at der ikke stadig findes den type teologi – den fylder faktisk rigtig meget i den hjemlige teologi. Men der er ved siden af den vokset en anden teologi frem, ikke "bare" ved kirkelige lærestalter som Menighedsfakultetet, men ved fremtrædende universiteter, ikke mindst i USA (som fx Yale), som understreger, at hele det foretagende, som denne teologi står for, er meningsløst. Det er for eksempel det, repræsentanter for den såkaldte postliberale teologi, med fremtrædende navne som George Lindbeck og Hans Frei og på sin særlige måde også Stanley Hauerwas, (Lindbeck 1984; Frei 1980; Hauerwas 2007).

Det sker til dels med henvisning til udviklingen inden for filosofien og dens opgør med nogle af modernismens grundantagelser. Fornuften er ikke den entydige og absolutte størrelse, som man er gået ud fra inden for den vestlige verden. Fornuften og tanken er indlejret i en bestemt sammenhæng, skabt af et bestemt sprog og en bestemt kultur. Det, vi opfatter som objektiv sandhed, er i virkeligheden et produkt af en bestemt, vestlig kultur og tilgang til verden. På samme måde er kristen tro formet af en bestemt historie og

sammenhæng, med rødder i Bibelen, med et bestemt sprog og nogle bestemte praksisser. Og det er denne sammenhæng, det er teologiens opgave at trænge ind i, i fællesskab med andre inden for tolkningsfællesskabet, altså andre kristne. Som sagt er dette kun en del af billedet. Andre vil sige noget andet. Men dette er på den anden side ikke ting, man bare kan skubbe til side, som man ofte gjorde før.

Det er en ny situation. En situation, som i hvert fald jeg et stykke vej ikke kan lade være med at glæde mig over. Men også en situation, som rummer sine udfordringer. Blandt andet det nærliggende spørgsmål, om Bibelen med denne forståelse ikke let ophører med at være den særlige og afgørende bog for troen. Som man vil kunne høre det, måske ikke direkte fra disse teologer, så dog fra folk, der er præget af en lignende tankegang: Vi har jo kirken og dens fællesskab. Bibelen er en del af det. Det er inden for den sammenhæng, den giver mening. Ja, vi har i grunden kun Bibelen i den tolkede form, som kirken er. Så det at søge tilbage til en eller anden historisk oprindelse er i grunden meningsløst. Og det samme gælder enhver isoleret læsning af Bibelen som Guds ord uden relation til den virkelighed, vi står i. Når det drejer sig om at nå ind til den kristne tros væsen og indhold, drejer det sig ikke om Bibelen i isoleret forstand, men om at være en del af kirken og sammen med den lytte sig frem til, hvilken mening Bibelen kan give for os.

Men hvis det er sandt, så hører talen om bibeltroskab vel en svunden tid til? Så repræsenterer dette ord vel en forståelse af Bibelen og dens særstilling, som er gået hen og blevet uholdbar? Men mit spørgsmål til det er: Er dette holdbart? Er det ikke snarere sådan, at den forståelse af Bibelens afgørende og grundlæggende betydning, som ordet "bibeltroskab" på en eller anden måde signalerer, repræsenterer en forståelse af den kristne tro og dens væsen, som vi skal passe meget på, at vi ikke mister, midt i de eventuelt rigtige indsigter, som vor tids betoning af kirken og dens fællesskab rummer? Det er i hvert fald det, jeg vil prøve at bruge denne artikel til at vise, og dermed komme med mit bidrag til, hvordan bibeltroskab skal se ud i dag.

A People of a Book

Lad mig begynde med en overskrift, som jeg har hentet fra en af dem, jeg lige har omtalt som talsmænd for kirkens og dens konkrete virkelighed som grundlæggende for al udfoldelse af den kristne tros indhold, nemlig Stanley Hauerwas: "We Christians must recognize, by the very fact that we are a people of a book, that we are a community which lives through memory" (2007, 70). De kristne er "et bogens folk". Vi er et folk, hvis liv er uløseligt forbundet med denne bestemte bog.

Sådan kan man karakterisere det jødiske folk. Vi kender deres ærefrygt for og kærlighed til bogrullen. Og mange vil af samme grund sætte en modsætning op mellem jødedom og kristendom på dette punkt. Jøderne er dem, der sidder med deres næser nede i en bog og fører ørkesløse diskussioner om den mindste detalje i den. De kristne, derimod, er blevet befriet fra denne bog- eller bogstavtrældom. De har fået evangeliet. Som handler om det grundlæggende forhold til Gud, om syndernes forladelse og så videre, men hvor der i øvrigt hersker frihed, og hvor Ånden leder os til det, vi skal tænke og mene.

Vi skal om lidt se, hvordan det forholder sig med evangeliet i forhold til bogen. Men hvis det ophæver betydningen af bogen, bliver det helt skævt – både som et billede af, hvordan kristendommen var dengang, og som den skal være i dag.

De første kristne overtog deres jødiske samtids forhold til bogen, altså Det Gamle Testamente. Det Gamle Testamente var for dem en bog, man studerede nøje og hentede Guds vejledning fra. Et af de mest kendte nedslag af denne holdning har vi i 2 Tim 3,15-16: "Fra barnsben kender du De hellige Skrifter, der kan give dig visdom til frelse ved troen på Kristus Jesus. Ethvert skrift er indblæst af Gud og nyttigt til undervisning, til bevis, til vejledning og til opdragelse i retfærdighed". Den, som er gået i dybden med for eksempel Paulus' breve, ved, hvor meget de er gennemsyret af nærlæsninger af Det Gamle Testamente.³ Apostlene, ligesom Jesus selv, lever i Det Gamle Testamente.⁴ Igennem dets ord lytter de sig ind til Guds vej med dem. De første kristne var virkelig et bogens folk.

Og det samme gælder kirken i dag. Selv om vækst måske er en lidt problematisk indikator, når det gælder kristen tro, er det ikke til at komme uden om, at de steder, hvor kirken vokser og blomstrer, er de steder, hvor Bibelen har denne grundlæggende plads og betydning (se fx Jenkins 2006). Og det samme gælder for blomstringstiderne i kirkens historie.

At kirken er et bogens folk, betyder ikke, at kirken er et "læseselskab", som Grundtvig lidt foragtende omtalte nogle i den vækkelse, han selv var en del af. Kirken er et *folk* med et liv i verden. Et folk med en gudstjeneste, nogle sakramenter, med en konkret vejledning og et konkret liv. I store dele af kirkens historie havde almindelige mennesker ikke en Bibel. Og de var ikke dårligere kristne af den grund. Vi kommer tilbage til det om lidt. Men det er ikke desto mindre afgørende, at det bærende i alt dette, det som kirkens vejledning og liv øser sit indhold fra, er denne bog.

Hvorfor er det sådan? For at forstå det bedre vil jeg bruge en tilgang, som jeg blandt andet har hentet hos den engelske nytestamentler Tom Wright (fx Wright 2005). At Bibelen har denne plads i kristen tro hænger sammen med en side ved troen, som det er afgørende at få fat i, nemlig at tro og kristendom er en del af en historie.

Den kristne tro en del af en historie

Kristen tro er ikke filosofi. Filosofi forstår jeg her som den forståelse, et menneske søger at få af tilværelsen og sig selv ved at grunde over den og drage sine slutninger ud fra det, det ser, og som andre har set og forstået, med fornuften som afgørende redskab og kilde. Det er ikke på dette grundlag, Bibelen taler om Gud og verden. Ikke at der ikke hører fornuft og erfaring med. Men den egentlige og afgørende forståelse får Bibelen, og dermed den kristne tro, via en historie. Noget der er sket. Vel at mærke som noget, vi inddrages i. Det er noget af det, der ligger i, at Gud træder i forbindelse med mennesker igennem pagter (se fx Vanhoozer 2005, 137-139).

Det var sådan, det jødiske folk forstod det. Når andre folk kom med deres myter om guder og deres indbyrdes kampe, fortalte jøderne om den Gud, der havde udvalgt deres fædre og havde ført dem som folk indtil denne dag.⁵ *Det* var den sande Gud, ingen anden. De fortalte om de ting, han havde gjort. Og de fortalte om, hvad han havde påbudt dem. Og så fortalte de om, hvordan de tit og ofte havde været ulydige, og hvordan Gud derfor havde måttet straffe dem. Og dog blev han ved – på grund af sin mærkelige trofasthed og barmhjertighed.

For jøderne handlede det ikke om at gøre sig dybe tanker om Gud og hans væsen. Det handlede om at holde sig til det, Gud havde sagt og gjort, og på den måde være *en del*

af hans historie. De dybsindige og stærke myter hos babylonierne og den filosofi, som de stødte på, da de kom i kontakt med den græske verden, kunne nok virke udfordrende og spændende. Og mange blev da også suget ind i det. Men der var hele tiden nogle, som holdt fast ved denne tilsyneladende så primitive, konkrete Gud, som havde åbenbaret sig for fædrene og igennem det gav dem den indsigt, de havde brug for.

Det var derfor, man nedskrev beretningerne om denne historie, og efter eksilet samlede alt det, der knyttede sig til den, salmer, profetord, visdomsbelæringer, ja, til og med kærlighedsdigte. Man havde været lige ved at glemme det og dermed miste både Gud og sig selv. Nu skulle det for alt i verden ikke glemmes. Nu skulle deres liv formes af dette.

Anderledes er det ikke for os kristne. Det handler stadig om en historie, Gud er i gang med – frem mod den dag, da han endelig skal nå det mål, han har sat for sit skaberværk. Og det handler om at være i den historie og formes af den.

Historien og Jesus

Det er en historie, som har taget en vigtig drejning med Jesus. Eller rettere, ikke en drejning, for det lå i kortene gennem hele Det Gamle Testamente. For udgangspunktet for den var jo løftet til Abraham om, at ved ham skulle alle folkeslag velsignes (1 Mos 12,3). Det er derfor, historien nu ikke bare handler om jøderne, men om alle folkeslag. Igennem det, Jesus har sagt og gjort, er der sket et afgørende gennembrud. Det, der har adskilt mennesker fra Gud, både jøder og hedninger, er blevet fjernet ved hans død. Og ved hans opstandelse er der taget hul på det liv, Gud en dag skal virkeliggøre.

Derfor bliver Jesus og hans ord fra nu af omdrejningspunktet i det, vi har at sige om Gud – og om, hvad mennesket dybest set er, og hvad denne verden og dens historie dybest set handler om. Rent sprogligt viser det sig i, at termen “Guds ord” i flere tilfælde i Det Nye Testamente bruges helt parallelt med “evangeliet” (Kol 1,5; 1 Thess 2,13). Det er uden tvivl den identifikation, der ligger bag de mange steder i for eksempel Apostlenes Gerninger, hvor der tales om, at “ordet” blev forkyndt, at det havde fremgang, at det vakte glæde og så videre (ApG 4,4.29; 5,20; 6,4.7; 8,4; 13,48f; 15,36; 16,6; 17,11; 19,20).

I forkyndelsen af dette ord handler det igen om en konkret *historie*. Vi ser, hvordan de første kristne er enormt optaget af at huske Jesu ord og beretningerne om ham, fortælle dem for hinanden, og derigennem, og igennem apostlenes udlægning af dem, få lys over det liv, de skal leve.

Det betyder på ingen måde, at Det Gamle Testamente så er et tilbagelagt stadie. Tværtimod, som det hedder i 2 Pet 1,19: “Så meget mere fast står profeternes tale for os, og den gør I ret i at være opmærksomme på som på en lampe, der skinner på et mørkt sted, indtil dagen bryder frem, og morgenstjernen stiger op i jeres hjerter.” Den bog, som tidligere havde været gådefuld, giver nu mening, ja den er blevet et lys i en verden, der ellers var mørk og uigennemskuelig. Derfor bliver man i den første kristne menighed ved med at læse op fra Det Gamle Testamente. Og man bliver ved med at bede og synge de gammeltestamentlige salmer. For det handler jo om den samme Gud og den samme historie. Godt nok i en anden epoke af Guds historie med sit folk, med andre spilleregler, men alligevel den samme historie (Wright 2005, 53-58). Uden det, de hørte om her, ville de ikke forstå det, de selv er en del af, og som det hele skal føre frem imod.

En historie der fortsætter

Men den historie, Bibelen er knyttet sammen med, er ikke slut med Jesu opstandelse, sådan som vi ofte tænker om forholdet mellem historien og Bibelen. For Gud har jo endnu ikke fuldendt det, han begyndte med Abraham, og som sendelsen af Jesus var det afgørende omdrejningspunkt i. Guds historie med verden er et drama i flere akter (Vanhoozer 2009, 174). Vi befinder os endnu kun i den næstsidste akt. Og den er ikke et ligegyldigt appendiks til denne historie. Det er den akt, hvor "Guds visdom i al sin mangfoldighed [...] gennem kirken kan blive gjort kendt for myndigheder og magter i himmelrummet" (Ef 3,10). Det er derfor, kirken omtales i trosbekendelsen. Kirken og dens gerning og konkrete virkelighed er ingen ligegyldig ting i troen. Det er ikke "bare" Kristus, der udgør hemmeligheden i den historie, Gud har for med verden, men også det folk, der hører ham til.⁶

Og det har stor betydning for vores forståelse af Bibelen, og hvordan vi læser den. For det er netop med henblik på denne del af historien og det konkrete liv, vi er kaldet til som Jesu disciple, Bibelen er der. Sml. igen 1 Tim 3,16f: "Ethvert skrift er indblæst af Gud og nyttigt til undervisning, til bevis, til vejledning og til opdragelse i retfærdighed, *så at det menneske, som hører Gud til, kan blive fuldvokset, udrustet til al god gerning*" (min kursivering). Der er en hensigt med den åbenbaring af Guds vilje, man møder igennem de gammeltestamentlige skrifter. Skrifterne er givet med henblik på, "at det menneske, som hører Gud til, kan blive fuldvokset". Det er inden for den sammenhæng, den skal læses og forstås. Den skal ikke læses som en opslagsbog i al verdens spørgsmål. Den skal læses som bogen, hvorigennem Gud former og danner sit folk til at leve i hans historie, med Jesus som det afgørende omdrejningspunkt.

Det involverer i høj grad også en forståelse af verden. Og betyder, at den kristne altid vil stå med en sund skepsis over for dem, der i deres filosofi eller videnskab mener at have fundet løsningen på denne verdens gåder. Men det betyder ikke, at man bliver nødt til at afvise alt, hvad de har at sige om verden. Det betyder blot, at man står frit i forhold til alle tendenser til totalforklaringer. Det, disse forskellige tilgange kan fortælle os, repræsenterer i bedste fald kun aspekter på denne verden og udgør i dag, ligesom de gjorde det for Newton, kun de snegle, en dreng finder langs stranden, sammenlignet med havet, der breder sig uopdaget foran drengen (Hägglund 1992, 42-43).

Der kunne siges en hel del mere om dette. Men lad mig til sidst vende tilbage til det, vi begyndte med, nemlig de to områder, hvor jeg sagde, at tingene ser anderledes ud i dag, end da Menighedsfakultetet blev grundlagt, nemlig når det drejer sig om den historiske kritik, og når det drejer sig om understregningen af Bibelens tætte sammenhæng med kirken. Og lad os begynde med det sidste. Hvad er konsekvenserne af det billede, som jeg her har tegnet af Bibelen, for forholdet mellem Bibelen og kirken?

Bibelen og kirken

Meget af det, jeg har sagt, er uden tvivl præget af den tætte sammenhæng mellem Bibelen og kirken, nogle opererer med i dag. Jeg tror, denne sammenhæng siger noget rigtigt om Bibelens væsen og mening. Bibelen er indvævet i en bestemt forståelsessammenhæng. Vores forståelse af Bibelen er formet af mennesker, som har forstået den før os, og af den gudstjeneste, der i det daglige har båret troen, med dens tekstlæsninger og bønner, sakra-

menter og salmer. Kirken er derfor ikke den ligegyldige ting for troen, som nogle af dem, som lægger stor vægt på Bibelen, har en tendens til at sige.

Men jeg er slet ikke enig, når man af det drager den slutning, at vi kun har Bibelen på disse præmisser; at det hele drejer sig om tolkning og tolkningsfællesskab. Hvis det er tilfældet, så har den katolske kirke jo ret. Og det er ikke fordi jeg er katolikforskrækket. Men på dette punkt er jeg helt enig med Luther, når han så stærkt betoner, at Bibelen står over kirken, og at alt, hvad kirke er, henter sin identitet fra Skriften og ikke omvendt.

Hvis det ikke er sådan, får det for det første nogle alvorlige konsekvenser for vores forståelse af os selv i forhold til Gud. Hvis det er kirken, der i afgørende forstand definerer og bestemmer troen, ombyttes forholdet mellem Gud og menneske, og det bliver mennesket, der overtager pladsen som dommer og sidste instans for troen, sådan som det for den katolske kirkes vedkommende er sket med paven eller paveembedet (Prenter 1955, 124-128). Han, og sammen med ham biskopperne, ja kirken, er ikke mere mennesker, der står under Jesus som Herren, som vidner om ham og det, han har sagt og gjort, men træder ind ved siden af ham, som hans repræsentanter på jorden, hans stedfortrædere. Og den grundlæggende sandhed, at alt menneskeligt er behæftet med synd og fejl, er glemt eller skubbet i baggrunden – i hvert fald på dette, for troen ikke helt uvæsentlige, område. Blandt andet med den konsekvens, at kirken tillægger sine forordninger en guddommelig og dermed bindende myndighed, de ikke har. Og dermed let kommer til at stå i vejen for Guds egen dømmende og befriende myndighed.

Det samme kan let ske inden for en protestantisk sammenhæng, hvis man alt for ukritisk overfører det, som den katolske kirke siger om paveembedet eller bispeembedet, til kirken – sådan som der kan være tendenser til inden for en missional kirkeforståelse, alle sine øvrige kvaliteter ufortalt. En konsekvens af det er, at vi mister det direkte forhold til Gud i hans ord. For Gud taler i så fald jo ikke direkte, men formidlet, gennem sin kirke. Og det kan måske opleves meget konkret og nærværende. Men det kan også let betyde, at det bliver menneskebud og den kultur, der til enhver tid præger en kirke, der kommer til at få magten. Med alt, hvad det kan føre med sig af fordrejninger og fornægtelser af evangeliet. For at modvirke en fejlagtig kirkelig selvbevidsthed er det afgørende, at Bibelen indtager den reelle førsteplads i kirken.

For det andet bliver det med en forståelse af Bibelens plads i forhold til kirken, der i realiteten lader kirken absorbere Bibelen, meget svært at bevare, og bevare troen på, den kristne tros enhed. Kirken har op gennem historien og inden for forskellige kulturer udviklet sig forskelligt. Og sådan skal det være. Det er ikke en fejl, at de orientalske kirker på deres vej fra Persien til Kina i 600-tallet udviklede en form og et sprog, som lå tæt op ad den kultur, de blev en del af (Jenkins 2008, 43-70). Eller at afrikanske kirker gør det samme i dag. Eller at sorte kirker i USA ofte er temmelig anderledes end dem, hvor der mest kommer hvide, for ikke at tale om forskellen i forhold til en mainline kirke i Europa som vores egen lutherske. Det er en del af kaldet til at være jøde for jøder og græker for grækere (1 Kor 9,20-21).

Men hvis troen er *lukket inde* i en konkret kirkelig sammenhæng eller i en bestemt tid og kultur, er der ingen mulighed for en reel sammenhæng mellem disse ofte meget forskellige trosudtryk. Så bliver det en illusion at tale om *den* kristne tro. Så handler det i virkeligheden om mange forskellige "troer", der hver lever på sin lille ø. Man kan

naturligvis søge at bygge bro over forskellene ved samtaler og justering på det ydre plan. Men det bliver let overfladisk og påtvunget, uden nogen reel basis i en fælles tro. Kun hvis vi går ud fra, at der er en virkelighed over de enkelte kirker, noget som vi med vores tradition er bundet til og underlagt, noget som kirken ikke selv definerer, men tværtimod er defineret af, bliver der realiteter i talen om en enhed midt i mangfoldigheden. Og dette "oven over" kan kun være det, som er kirkens udspring og bærende virkelighed, nemlig det bibelske ord og historie. Hvis ikke det er muligt at krybe ud af sit kulturelle og sproglige skind og relatere til dette ord som noget andet end sin egen kirkes spejlbillede, er det heller ikke muligt at tale om og erfare nogen kirkens enhed.

Og endelig bliver det, for det tredje, med en sådan forståelse af kirken og Bibelen indbyrdes forhold svært for alvor at gribe fat i fejludviklinger i kirken. For ud fra hvilket kriterium kan det ske, hvis kirken er den eneste appelinstans, vi har, og altså er blevet sin egen dommer? Der kan naturligvis gribes ind i fejludviklinger på et mere overfladisk plan. Ud fra den til enhver tid gældende forståelse er der ting, der kan afvises og dømmes ude. Men det vil da netop være indgreb ud fra den til enhver tid gældende forståelse. Hvad så, hvis det er den forståelse, der er problemet? Der er intet udefra at holde denne forståelse op imod og prøve den på. Den kan få lov til at køre sit eget løb og udvikle sig, som den vil. Den historie, som kirkens historie er en del af, rummer ikke så få eksempler på, hvordan det kan gå – man kan bare begynde med de gammeltestamentlige profeters kamp mod deres tids sammenblanding af Jahve og Ba'al. En forståelse af kristen tro, som sætter kirken på førstepladsen, truer med at gøre denne røst udefra tavs. Og dermed truer troen som en virkelighed i verden med at blive til en virkelighed af verden. Guds historie som en historie, der sætter en anden dagsorden end denne verdens magter – med Jesus som centrum – får det meget svært.

At være kristen er, i nye tider og nye kulturer, igen og igen at formes af Jesus og den historie, han står i. Og det kan vi kun blive, hvis det er muligt at nå tilbage til denne historie. Kun da er der mening i at tale om, at Bibelen er kirkens kanon. Det er så også noget af baggrunden for det, jeg vil sige om det andet område, nemlig forholdet til den historiske kritik.

Bibelen og den historiske kritik

Der er som sagt kommet nye toner, når det drejer sig om den historiske tilgang til Bibelen. Man er ikke mere helt så optaget af at nå tilbage til, hvordan det egentlig var, som før og læser tit de bibelske skrifter som litterære produkter. Og et eller andet sted må det være noget, man må glæde sig over. Nu har vi i årtier, ja århundreder ligget under for denne golde og dissekerende historisk-kritiske tilgang til Bibelen. Endelig er der også andre, der begynder at indse problemerne med den og forstå, at de bibelske skrifter skal læses som formidlere af et budskab.

Men dette er jo alligevel kun en side af dem. Så betydningsløs, som historien tilsyneladende er blevet for en del nutidig teologi, kan den jo aldrig blive for kristen tro, hvis troen da ellers har noget med den historie at gøre, jeg har beskrevet i det foregående. Så er denne verden og dens historie ikke et biprodukt af ideernes evige verden eller af gudernes indbyrdes kamp, sådan som den var i andre, mere filosofiske eller mytiske forståelser af verden og dens historie, men så er den det sted, hvori og hvorigennem Gud handler. Selv

om det for os er umuligt at se Guds hånd i historien, er det en virkelighed, vi tror på, og som den særlige historie med udvælgelsen af et folk og et historisk forløb frem mod den endelige fuldendelse fastholder os på. Selv om Jesu opstandelse og den foregribelse af fuldendelsen, der ligger i den, også minder os om, at vi står over for en virkelighed, som sprænger de grænser, vi ellers kender til, betyder det ikke, at troen dermed forlader denne verden og kommer til at handle om den rene hinsidighed eller kun udgør en religiøs vinkel på en verden, der i øvrigt kører sit eget løb. Men er det ikke lige præcis det signal, man sender, hvis det historiske spørgsmål bliver irrelevant?

Men hvis vores læsning skal være en del af den lytten til Bibelen, som der jo også ligger i det, jeg har sagt, kan den da ikke benytte sig af metoder, som på forhånd går ud fra, at historien er en sammenhængende og menneskeligt forklarlig størrelse, sådan som en historisk-kritisk tilgang gør? Hvis troens forhold til denne historie er, at vi her har med et guddommeligt indgreb at gøre, at Gud igennem den lader mennesket se noget, som det ikke kunne se af sig selv, ja, at det er ham selv, vi har med at gøre, kan den da ikke samtidig arbejde med dette ved hjælp af metoder, som forstår dette som rent immanente forhold.

Det er ganske rigtigt en udfordring. Når jeg alligevel ikke mener, at man af den grund bliver nødt til at afvise de metoder, som historisk forskning benytter sig af i andre sammenhænge, og insistere på, at vi i læsningen af Bibelen må benytte os af helt andre metoder, er det, fordi det jo samtidig er troens overbevisning, at det, den tror, har med virkelig historie at gøre. Ud over, at man, ved helt at afvise metoder i arbejdet med Bibelen som man ellers benytter sig af i arbejdet med fortidige forhold, gør det umuligt at diskutere andres tolkninger af Bibelens historiske virkelighed og eventuelt gå imod dem, sender man dermed alt for let et signal om, at den historie, den kristne tro taler om, ikke er virkelig historie. Hvilket ikke bare er beklageligt i forhold til dem, man gerne vil diskutere med, men også for troen selv, fordi den bibelske historie dermed let får et eventyrskær over sig, som adskiller den fra den verden, vi lever vores daglige liv i. Spørgsmålet er, om man ikke bør kunne se på de historiske metoder på samme måde, som vi er vant til at se på de naturvidenskabelige metoder, nemlig som noget, der i det store og hele repræsenterer landevidninger, i dette tilfælde i arbejdet på at nå tættere på historien og de historiske tekster.

Og her vil jeg mene, at det med den situation, vi befinder os i i dag, er lettere at gå ind i det almene historiske arbejde med Bibelen, end det var for nogle årtier siden. I dag handler historie ikke bare om at komme med en rationel forklaring, som vi som vestlige mennesker kan forstå og håndtere, men også om at møde og beskrive det, som er fremmed, og respektere det i dets fremmedhed. Samtidig er der kommet en større åbenhed for, hvor meget ens egen livssynsmæssige og kulturelle horisont er med til at styre ens opfattelse. Det betyder, at der på en anden måde end før er plads til at fremlægge sin historiske tolkning i en åben drøftelse med andre. Historie består jo ikke bare af nøgne fakta. Historie består for en stor del af teorier og konklusioner om, hvad der sandsynligvis må være sket, på baggrund af, hvad man kunne kalde for nøgne fakta: arkæologiske fund, skriftlige aktstykker, øjenvidneberetninger, registrerbare ændringer i samfund og tanke-sæt og så videre. Det er klart, at livssyn spiller ind i ens vurdering af den slags forhold, i dette tilfælde, at der i arbejdet med de bibelske skrifter er forskel på, om man tror på Gud

som en, der har skabt denne verden, har udvalgt et folk og i det folk har grebet ind ved at rejse Jesus fra døde og så videre, eller ikke. Men det betyder ikke, at man så er udelukket fra at kunne gå ind i en åben, historisk argumentation for sit standpunkt. Det handler jo om at fremlægge en teori, som giver det bedste svar på, hvordan et forløb eller en tekst giver mening, og som efterlader færrest ubesvarede spørgsmål, i relation til de data eller de specielle tekstmæssige forhold, der nu er til rådighed. Selv om ens forståelseshorisont har indflydelse på ens tilgang til et spørgsmål og ens vurdering af plausibiliteten i en teori, er det dog inden for den samme historiske virkelighed i form af fakta af forskellig slags, man argumenterer.

Den historiske læsning har også en vigtig funktion, når det drejer sig om at sikre, at Bibelen virkelig er kanon, altså rettesnor, for kirken. Uden en historisk læsning, der søger at få fat i, hvordan det var, kan det blive meget svært at få den afstand mellem os og Bibelen, som er en forudsætning for, at den overhovedet kan være en rettesnor. Bibelen og ens aktuelle kirkelige virkelighed bliver så tæt forbundne, at der ikke bliver plads til det kritiske lys. Ikke fordi man skal være naiv, når det gælder muligheden for at nå tilbage til, hvordan det egentlig var. Tror man, at man bare kan springe al hidtidig kristendom over og på den måde få fat i den rene vare, bliver man sandsynligvis snydt. Ofte har dens slags tilgange ført til, at det, man nåede frem til, i virkeligheden bare var et spejlbillede af ens egen tid. Så der skal gås frem med omtanke. Men at det er svært, er ikke det samme som, at det er umuligt. Og det er en vigtig side ved det at regne Bibelen som kanon og rettesnor. Så handler det om at trænge så dybt ind i den fortidige virkelighed, som man kan, fordi man jo tror, at det er her, netop her, Gud i enestående forstand har givet sig tilkende.

En pagtsbog

Til sidst kan der dog være grund til at understrege, at dette kun er en del af arbejdet med Bibelen. Det ligger jo i forståelse af, hvad Bibelen er, nemlig vidnesbyrdet om og redskabet for en historie, som vi selv er en del af (= en pagtsbog). Selv om den fortidige historie hører med i dette, ville det være en farlig begrænsning at opfatte Bibelens betydning som noget, der alene handler om det. En optagethed af Bibelen, som kun drejer sig om de historiske spørgsmål, går simpelthen fejl af, hvad Bibelen er, både i sin oprindelse og for kristen tro. Bibelen er en bog, hvorigennem Gud, igennem en mangfoldighed af røster og virkemidler, henvender sig til mennesker, kalder ad dem og former dem med henblik på deres tro og liv nu. Det er først og fremmest dette, arbejdet med Bibelen skal handle om, hvis man skal forstå den inden for en kristen kontekst.

Her har det historiske arbejde i høj grad også sit at bidrage med. Og med den arbejdsdeling, der naturligt er vokset frem inden for teologien, er det bibelfagene, der tager sig af det. Og det er godt, at nogle har det som deres specialopgave. For ellers ville denne dimension let forsvinde og en væsentlig forudsætning for, at Bibelen kan være rettesnor for kristen tro, gå tabt. Men det er samtidig vigtigt at blive mindet om de store linjer og den sammenhæng, det hele skal ses inden for, hvis ikke det historiske arbejde skal blive ufrugtbart, ja direkte ødelæggende for kristen tro.

Noter

- 1 Det gælder for eksempel John Dominic Crossans forskning i den historiske Jesus, se for eksempel Crossan 1992. Se også Gerd Theissen, en anden af de store i det nybrud inden for den historiske Jesusforskning, der har fundet sted de seneste tredive år, se for eksempel Theissen & Merz 1997.
- 2 Se Crossan 1992, 137-167. Det omfatter også jødiske forskere, se for eksempel Theissen 1997, 262-264.
- 3 Peter V. Legarts bog om Kyrios-kristologien hos Paulus giver mange overbevisende eksempler på det (Legarth 2004).
- 4 Jeg tænker her for eksempel på, hvordan Jesu lidelsesforudsigelser (Mark 8,31-33; 9,30-32; 10, 32-34 par) er præget af en kombination af afsnit fra sangene om Herrens lidende tjener (Es 53,3-4 og 53,11-12), som man ikke finder nogen andre steder i Det Nye Testamente og dermed peger på, at Jesus har nærlæst disse afsnit (se Højlund 2007, 221-224).
- 5 Ofte peger man på 5 Mos 26,5-9, med dens berettende form, som en slags gammeltestamentlig urbekendelse: "En omflakkende aramæer var min fader; med få folk drog han ned til Egypten, hvor han boede som fremmed, og dér blev han til et stort, mægtigt og talrigt folk. Men egypterne mishandlede og plagede os og pålagde os hårdt trællearbejde. Da råbte vi til Herren, vore fædres Gud, og Herren hørte vores røst og så vores lidelse, møjje og undertrykkelse. Da førte Herren os ud af Egypten med stærk hånd og løftet arm, med store og frygtindgydende gerninger, med tegn og undere; han førte os til dette sted og gav os dette land, et land der flyder med mælk og honning" (fx von Rad 1969, 117-128).
- 6 Sml. hvordan Prenter, på trods af hans stærke betoning af Kristus som stedfortræderen, igen og igen taler om Kristus og hans folk som hemmeligheden i gudsriget: "Gudsriget er Menneskesønnen og Hans folk: her som den fornedrede menneskesøn og Hans foragtede menighed, i fuldendelsen som den himmelske messias med Hans genløste folk" (Prenter 1955, 331).

Litteratur

- Crossan, John Dominic (1992): *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant*. San Francisco: HarperSanFrancisco.
- Frei, Hans W. (1980): *The Eclipse of Biblical Narrative: A study in Eighteenth and Nineteenth Century Hermeneutics*. New Haven: Yale University Press.
- Hauerwas, Stanley (2007): *The Peaceable Kingdom: A Primer in Christian Ethics*. London: SCM Press.²
- Hägglund, Bengt (1992): *Trons mönster: En handledning i dogmatik*. Lund: Bokhandeln Arken.
- Højlund, Asger Chr. (2007): *Men han gav afkald: Bidrag til kristologien*. Fredericia: Kolon.
- Jenkins, Philip (2006): *The New Faces of Christianity: Believing the Bible in the Global South*. Oxford.
- Jenkins, Philip (2008): *The Lost History of Christianity: The Thousand-Year Golden Age of the Church in the Middle East, Africa, and Asia – and How It Died*. New York: HarperOne.
- Larsen, Kasper Bro (2003): "Viden og erkendelse i Johannesevangeliet" i: *Dansk Teologisk Tidsskrift* 66: 81-106.
- Larsen, Kasper Bro (2006): "Johannesevangeliet – en guddommelig odysse" i: *Kristeligt Dagblad* den 1. januar.

- Larsen, Kasper Bro (2007): "Genkendelsesscenen i Johannesevangeliet" i: *Dansk Teologisk Tidsskrift* 70: 318-336.
- Legarth, Peter V. (2004): *Jesus er Herren: Studier i nogle aspekter af Kyrios-kristologien hos Paulus*. Fredericia: Kolon.
- Lindbeck, George (1984): *The Nature of Doctrine: Religion and Theology in a Postliberal Age*. Philadelphia: Westminster.
- Prenter, Regin (1955): *Skabelse og genløsning: Dogmatik*. København: G.E.C. Gads forlag.
- von Rad, Gerhard (1969): *Theologie des Alten Testaments* bd. 1. München: Chr. Kaiser Verlag.
- Theissen, Gerd og Annette Merz (1997): *Der historische Jesus: Ein Lehrbuch*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Utnem, Erling (1968): *Bibeltroskab i dag*. København: J. Frimodts forlag.
- Vanhoozer, Kevin J. (2005): *The Drama of Doctrine: A Canonical-Linguistic Approach to Christian Theology*. Louisville: Westminster John Knox Press.
- Vanhoozer, Kevin J. (2009): "A Drama-of-Redemption Model" i: *Four Views on Moving Beyond the Bible to Theology*, redigeret af Stanley N. Gundry og Gary T. Meadors. Grand Rapids: Zondervan: 151-199.
- Wright, N.T. (2005): *The Last Word: Scripture and the Authority of God – Getting Beyond the Bible Wars*. New York: Harper One.

Forfatter

Asger Chr. Højlund
Menighedsfakultetet
Katrinebjergvej 75
8200 Aarhus N
ach@teologi.dk